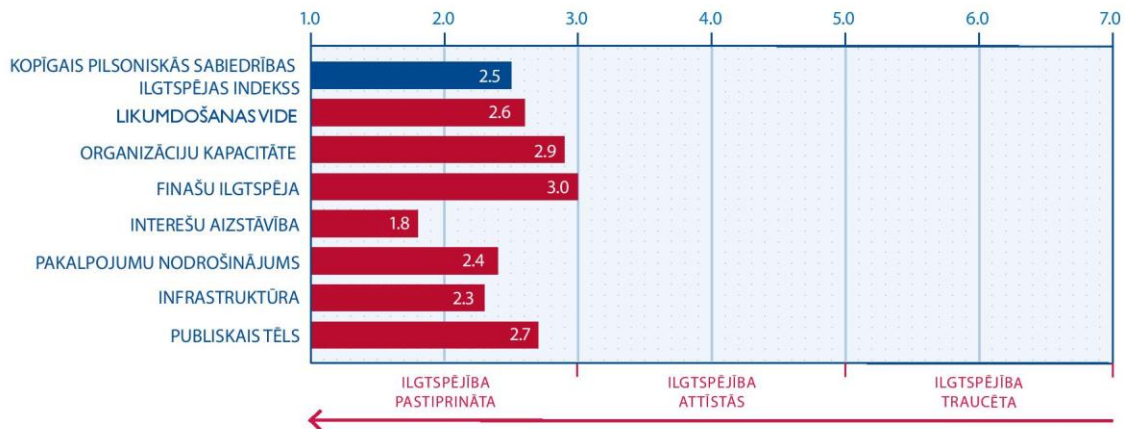

KOPĪGAIS PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ILGTSPĒJAS INDEKSS: 2.5

2021. gadā vīrusa Covid-19 pandēmija turpināja ietekmēt pilsoniskās sabiedrības dzīvi Latvijā. 2020. gadā izziņotais ārkārtas situācijas stāvoklis turpinājās līdz 2021. gada aprīlim. 2021. gada oktobrī valstī būtiski pieauga inficēto ar vīrusu Covid-19 skaits, valdība, lai apturētu vīrusa izplatību, izziņoja vēl vienu ārkārtas situācijas stāvokli, kas būtiski ierobežoja pulcēšanos un citas sabiedriskās aktivitātes, kas saistītas ar vairāku personu satikšanos. Vakcīnas Latvijā bija pieejamas 2021. gada sākumā, un līdz gada beigām vairāk nekā 66% iedzīvotāju bija pilnībā vakcināti.

2021. gadā pēc vairāku gadu darba, iesaistot politikas veidotājus, pilsoniskās sabiedrības aktīvistus un organizācijas, Ministru kabinets apstiprināja Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam. Pamatnostādnes nosaka prioritārās jomas, lai padarītu Latvijas iedzīvotājus ziņošākus, aktīvākus un valsts attīstībā iesaistītākus, un tajās ieguldāmo darbu nākamajos septiņos gados. Prioritārās jomas ir: nacionālā identitāte un piederība, demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums un integrācija. Līdz 2021. gada beigām valdība vēl nebija pieņēmusi attīstības plānu laika posmam no 2021. līdz 2023. gadam.

Pilsoniskās sabiedrības organizāciju sektora vispārējā ilgtspēja 2021. gadā nedaudz uzlabojās. To noteica ievērojami uzlabojumi nozares finansiālās ilgtspējas attīstībā un publiskā tēla jomā. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām bija pieejams iepriekš nepieredzēts finansējuma apjoma pieaugums, un sektors tika atzīts par vienu no galvenajiem spēlētājiem, reaģējot uz pandēmiju un tās sekas novēršanu.

Tajā pašā laikā situācija gan pilsoniskās sabiedrības organizāciju interešu aizstāvībā, gan izaugsmē un uzlabojumi organizācijas atbalstošās infrastruktūras jeb NVO atbalsta centru attīstībā nedaudz pasliktinājās. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām bija mazāk iespēju sniegt jēgpilnu ieguldījumu valdības lēmumu pieņemšanas procesos. Pirmo reizi vairāk nekā desmit gadu laikā valdība nesniedza nekādu finansiālu atbalstu reģionālajiem NVO atbalsta centriem. Pārējās, indeksā ietvertās pilsoniskās sabiedrības ilgtspējas indeksa dimensijas palika nemainīgas.

Saskaņā ar SIA "Lursoft" datubāzi 2021. gadā no jauna reģistrētas 909 biedrības un nodibinājumi (nedaudz mazāk nekā 2020. gadā) un 254 tika likvidētas (nedaudz vairāk nekā 2020. gadā), kopumā Latvijā 2021. gada beigās bija reģistrētas 25 504 organizāciju. Valsts ieņēmumu dienesta sniegtie dati liecina, ka 2021. gadā gada pārskatus iesniegušas tikai 11 526 biedrības un nodibinājumi. Šis skaitlis varētu norādīt uz reāli aktīvo organizāciju skaitu valstī.

LIKUMDOŠANAS VIDE: 2.6

priekšlikumus grozījumiem Biedrību un nodibinājumu likumā. Ierosinātie grozījumi nosaka nepieciešamību biedrībām un nodibinājumiem skaidrāk norādīt savas darbības jomas, kā arī detalizētāk izstrādāt biedru sapulču līdzdalības un balsošanas kārtību un vienkāršot organizācijas darbības izbeigšanas jeb likvidācijas procesu. Tieslietu ministrijas ieskatā esošais regulējums neatbilst normatīvajām prasībām. Sabiedriskā apspriešana par izstrādātajiem grozījumiem tika uzsākta gada beigās.

2020. gadā ieviestais vīrusa Covid-19 infekcijas pārvaldības likums atbalstīja biedrības un nodibinājumus to darbības īstenošanā. Piemēram, tika izstrādāti noteikumi, kas ļāva biedrību biedriem piedalīties un balsot biedru sapulcēs attālināti, nosakot veidus, kā sapulces organizējamās un protokolējamās, kā arī tika nodrošināts termiņa pagarinājums gada pārskatu iesniegšanai, tādējādi būtiski atbalstot organizācijas to darbībā.

Biedrības un nodibinājumi līdz 2021. gada 30. jūnijam un atkal no 2021. gada 11. oktobra līdz ārkārtas situācijas stāvokļa beigām tika atbrīvoti no nomas maksājumiem par valstij un pašvaldībām piederošiem īpašumiem. Tāpat ārkārtas stāvokļa laikā dāvanas sociālajām grupām, kuras būtiski negatīvi ietekmējusi ārkārtas situācijas stāvoklis, tika atzītas par attaisnotiem izdevumiem, kuru nodrošināšanu, izpildot noteiktus nosacījumus, atbrīvoja ziedojušās juridiskās personas no uzņēmumu ienākuma nodokļa līdz pat ārkārtas situācijas beigām.

Biedrības un nodibinājumi joprojām tiek klasificēti kā augsta riska struktūras nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Šis fakts joprojām negatīvi ietekmē organizāciju iespējas atvērt un uzturēt kontus kredītiestādēs. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums (2018) visām juridiskajām personām, tostarp pilsoniskās sabiedrības organizācijām, nosaka deklarēt "patiesā labuma guvējus". 2021. gada janvārī Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK) izdeva skaidrojumu par patiesā labuma guvēju definīciju biedrībās un nodibinājumos. Gan pilsoniskās sabiedrības organizācijas, gan kredītiestādes norādījušas, ka jaunie skaidrojumi precizē prasību piemērošanu.

Janvārī Latvijas Finanšu nozares asociācija sadarbībā ar biedrību "Latvijas Pilsoniskā alianse" (LPA) un FKTK organizēja semināru, lai paaugstinātu kredītiestāžu zināšanas par prasībām biedrībām un nodibinājumiem, kuru mērķis ir novērst nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanas izplatību. Kredītiestāžu un asociāciju darbinieki piedaloties šajā interaktīvajā seminārā identificēja nepieciešamos uzlabojumus, lai veicinātu sadarbību starp pilsoniskās sabiedrības organizācijām un finanšu sektoru Latvijā.

Lai gan aizliegumi, kas pieņemti, lai ierobežotu vīrusa Covid-19 izplatību, ietekmēja pilsoniskās sabiedrības organizācijas, 2021. gadā nav identificēti piemēri, kas apliecinātu valsts vai pašvaldības iestāžu nepamatotu iejaukšanos pilsoniskās sabiedrības organizāciju darbībā. Tāpat netiek identificēti piemēri, ka valsts būtu nepamatoti pārtraukusi kādas organizāciju darbību politisku iemeslu dēļ. Sabiedriskās organizācijas Latvijā, ja vien tās nemudina uz vardarbību vai diskrimināciju, var brīvi paust savu viedokli par dažādiem jautājumiem.

Pilsoniskās sabiedrības organizāciju tiesiskā vide 2021. gadā būtiski nemainījās. Netika veikti grozījumi galvenajos, biedrību un nodibinājumu darbību reglamentējošos likumos, kas nosaka organizāciju dibināšanu un ikdienas darbību – Biedrību un nodibinājumu likums (2003) un Sabiedriskā labuma organizāciju likumā (2004). Biedrību un nodibinājumu reģistrācijas process joprojām ir vienkāršs un saprotams. Jaundibinātās organizācijas var Uzņēmumu reģistram iesniegt reģistrācijas dokumentus elektroniski, izmantojot drošu elektronisko parakstu vai nosūtīt dokumentus pastu. Konsultācijas klātienē nebija iespējamas kopš vīrusa Covid-19 pandēmijas sākuma 2020. gadā.

2021. gadā Latvijas Republikas Tieslietu ministrija iesaistot pilsoniskās sabiedrības organizācijas izstrādāja

2021. gadā netika veiktas izmaiņas ziedošanas regulējumā. Individuālie un korporatīvie ziedotāji joprojām var saņemt nodokļu atbrīvojumus par ziedojumiem pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

2020. gadā tika pieņemti vairāki grozījumi nodokļu likumos, kas ietekmēja pilsoniskās sabiedrības nozari 2021. gadā. Sākot ar 2021. gada otro pusi, personām, kuras ir nodarbinātas saskaņā ar īpašo autoratlīdzības līgumu un uz kurām attiecas noteikts nodokļu režīms, ko nereti izmantoja pilsoniskās sabiedrības organizācijas, bija jāveic pārorientēšanās uz citu nodokļu maksāšanas kārtību. Autoratlīdzības darba veicējiem bija jāmaksā nodokļi tādā apjomā kā reģistrētiem saimnieciskās darbības veicējiem jeb pašnodarbinātiem cilvēkiem. Tas palielināja nodokļu apjomu.

Latvijas Republikas Saeima, reaģējot uz spēcīgo nodokļu reformas kritiku 2021. gada novembrī pieņēma grozījumus likumā Par ledzīvotāju ienākuma nodokli, atliekot reformas ieviešanu uz vēl vienu gadu. Savukārt 2021. gada jūnijā tika pieņemts jauns Grāmatvedības likums, kas stājās spēkā 2022. gada 1. janvārī. Likums sniedz iespēju biedrībās un nodibinājumos grāmatveža funkcijas veikt brīvprātīgajiem, ja organizācijas vadības institūcija ir noslēgusi ar grāmatvedi rakstisku līgumu, kurā noteikti grāmatveža pienākumi, tiesības un atbildība. Šis regulējums attiecināms uz nevalstiskajām organizācijām, kuru apgrozījums (ieņēmumi) no saimnieciskajiem darījumiem divu iepriekšējo gadu pārskata periodā nepārsniedz 100 000 eiro gadā. Vēl viena būtiska izmaiņa, kas skar pilsoniskās sabiedrības sektoru, ir tas, ka biedrības, nodibinājumi, arodbiedrības un to apvienības, kā arī reliģiskās organizācijas var kārtot grāmatvedības reģistrus vienkāršā ieraksta sistēmā.

Biedrības un nodibinājumi Latvijā var piesaistīt ārvalstu finansējumu, īstenojot ziedojumu kampaņas, iesaistīties saimnieciskajā darbībā, kā arī pretendēt uz valdības un pašvaldības iepirkumiem. Juristu skaits Latvijā, kuri specializējušies pilsoniskās sabiedrības organizāciju tiesībās, ir neliels. Organizācijas, kas atrodas gan galvaspilsētā, gan arī citās Latvijas pilsētās biedrībām un nodibinājumiem piedāvā juridiskās konsultācijas. Atsevišķi juridiskie biroji sniedz *pro bono* konsultācijas konkrētām organizācijām un personām.

ORGANIZĀCIJU KAPACITĀTE: 2.9

Nozares organizatoriskā kapacitāte 2021. gadā lielā mērā saglabājās nemainīga. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas regulāri sadarbojas ar vietējiem iedzīvotājiem. Kamēr biedrībām un nodibinājumiem pandēmijas pirmajā gadā bija sarežģīti sazināties ar ieinteresētajām personām, 2021. gadā pilsoniskās sabiedrības organizācijas jau bija pielāgojušās jaunajiem darbības apstākļiem, proti, ieviesa un praksē izmantoja elektroniskos saziņas līdzekļus, lai laicīgi un jēgpilni sazinātos ar saviem biedriem, interesentiem un sadarbības partneriem.

2021. gada ietvaros dažādās kopienās iedzīvotāji veidoja jaunas pilsoniskās iniciatīvas, lai izceltu un atbalstītu konkrētās kopienas vajadzības. Piemēram, iniciatīva “Demokrātijas vilciens” iesaistīja rīdziniekus sabiedrības interešu aizstāvībā, cenšoties ietekmēt pašvaldības lēmumu projekta “*Rail Baltica*” ietvaros.

Ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām pieejamiem resursiem tiek attīstītas iniciatīvas, kuru pamatā ir kvalitatīvi dati un pētniecība. Piemēram, LPA uzsāka pētniecības projektu par nevalstisko sektoru Latvijā 2020-2024, kura ietvaros tā regulāri sniegs ziņojumus par biedrību un nodibinājumu darbību, to attīstības tendencēm un nepieciešamajiem uzlabojumiem juridiskā un finanšu jomā. Pirmais izdots ziņojums 2021. gadā bija “Latvijas biedrību klasifikācijas problēmas un risinājumi”. Šo pētījumu izstrādāja sabiedriskās politikas centrs Providus sadarbībā ar LPA.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kuras ir profesionālas un labi attīstītas savās vadības sistēmās, izstrādā un īsteno stratēģiskos plānus. Nacionālais NVO fonds atbalsta pilsoniskās sabiedrības organizācijas plašā darbību spektrā un aktīvu organizāciju attīstību kapacitātes stiprināšanas projektu ietvaros, kas ietver organizāciju stratēģiju un attīstības plānu izstrādi. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām, lai tās varētu pretendēt uz finansējumu no Aktīvo ledzīvotāju

fonda (AIF), ir jāsagatavo un jāpublicē stratēģiskie plāni un gada pārskati savās interneta vietnēs. Neskatoties uz to, joprojām daudzas organizācijas turpina strādāt balstot savu darbību tikai uz finanšu pieejamību savām idejām.

Daudzām pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir izveidotas stabilas pārvaldības sistēmas. Organizāciju statūti nosaka iekšējos vadības principus un lēmumu pieņemšanas struktūras. Iespēja organizēt biedru sapulces attālināti pandēmijas laikā palīdzēja tām nepārtraukti iesaistīt un uzturēt saikni ar saviem biedriem un atbalstītājiem. Biedrību un nodibinājumu spējas piesaistīt zinošus un profesionālus darbiniekus ir diezgan atšķirīgas. Cilvēkresursu piesaiste lielā mērā ir balstīta uz atsevišķu organizāciju spējām piesaistīt atbilstošu finansējumu cilvēkresursu nodarbināšanai. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas cenšas nodrošināt pastāvīgas darba iespējas saviem darbiniekiem, bet liela daļa organizāciju ienākumi veidojas un ir balstīti projektu piesaistē.

Neskatoties uz sarežģīto līdzekļu piesaisti, ir cilvēki, kuri visu savu profesionālo dzīvi velta, strādājot pilsoniskās sabiedrības un sabiedriskā labuma sektorā. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas savās aktivitātēs, lai atbalstītu dažādas sabiedrības grupas, iesaista brīvprātīgos. 2021. gadā daudzi cilvēki iesaistījās brīvprātīgajā darbā, lai īstenotu aktivitātes pandēmijas skarto atbalstam, piemēram, pārtikas nodrošināšana medicīnas personālam, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) ziedojumu piesaiste bērniem skolās, kā arī brīvprātīgo izglītošana, lai viņi spētu iesaistīties nedziedināmi slimu cilvēku aprūpē.

Organizācija "Hospiss LV", kuras mērķis ir veicināt izpratni par hospiss un paliatīvās aprūpes nozīmi kopumā izglītojis jau aptuveni 134 brīvprātīgos. Tomēr saskaņā ar Labdarības palīdzības fonda (*Charities Aid Foundation*) veidoto Pasaules ziedošanas indeksu 2021 (*World Giving Index*), kurā apkopoti dati par 2020. gada ziedošanas apjomiem, Latvijā ir viens no zemākajiem brīvprātīgā darba rādītājiem šajā indeksā. Latvijā tikai 7 % respondentu norādījuši, ka viņi ir veikuši brīvprātīgo darbu iepriekšējā mēnesī.

Vairumā gadījumu Pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir pieejamas darbam nepieciešamās IKT tehnoloģijas. Pēc sākotnējām grūtībām, kas bija saistītas ar vīrusa Covid-19 pandēmijas sākuma posmu, nevalstiskās organizācijas 2021. gadā lielā mērā apguva IKT rīku izmantošanu. Piemēram, 2021. gadā Latvijas Lauku forums, kas reizi divos gados organizē vērienīgo Latvijas Lauku kopienu parlamentu, ar mērķi veicināt lauku attīstības jautājumu risināšanu, tika organizēts izmantojot līdzdalības hibrīdmodeli. Tā ietvaros atsevišķas aktivitātes notika klātienē, bet citas attālināti.

FINANŠU ILGTSPĒJA: 3.0

2021. gadā ievērojami uzlabojās pilsoniskās sabiedrības organizāciju finanšu pieejamība, līdz ar to arī finansiālā ilgtspēja. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām bija pieeja nepieredzēti augstam finansējuma līmenim. Organizācijām bija pieejams palielināts valdības finansējums un atbalsts darbības nodrošināšanai vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā.

Nacionālais NVO fonds, kuru administrē Sabiedrības integrācijas fonds (SIF) biedrībām un nodibinājumu darbībā ieguldīja aptuveni 2 miljonus eiro valsts budžeta līdzekļu. SIF, kas ir publisks nodibinājums, administrēja arī biedrībām un nodibinājumiem pieejamo valsts budžeta finansējumu 600 000 eiro apmērā, kura mērķis bija mazināt pandēmijas negatīvās sekas. Minētās programmas ietvaros tika atbalstīts 21 biedrību un nodibinājumu projekts. SIF administrēja arī 11 projektus par kopsummu

396 000 eiro, kas bija vērsti uz sabiedrības informēšanu par vakcināciju pret vīrusu Covid-19, kā arī nodrošināja valsts atbalstu latviešu diasporas organizācijām un mazākumtautību organizācijām 200 000 eiro apmērā. Kopumā SIF 2021. gadā administrēja valsts budžeta līdzekļu atbalstu 170 organizācijām visā Latvijā. SIF arī administrēja līdzfinansējuma programmu, kas nodrošina finanšu pieejamību pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas pretendē uz Eiropas Komisijas un citiem starptautisko organizāciju vai citu ārvalstu donoru finansējumu, tomēr šī programma 2021. gadā tika apturēta.

Arī nozaru ministrijas nodrošina pilsoniskās sabiedrības organizācijām pieejamus projektu konkursus, kas atbalsta konkrēto nozari, piemēram, jaunatnes, kultūras, vides un citās nozarēs.

Valdība nodrošināja pilsoniskās sabiedrības organizācijām arī citus atbalsta veidus, tostarp pagarinājumus gada nodokļu nomaksas termiņiem, dotācijas apgrozāmo līdzekļu plūsmas nodrošināšanai un dīkstāves pabalstus organizāciju darbiniekiem. Latvijas Vides aizsardzības fonds, kas ir valsts iestāde, izsludināja konkursu, lai atbalstītu pilsoniskās sabiedrības organizāciju darbu vides aizsardzības jomā. Vides jomas organizācijas, kas ir spēcīgas finansiāli, un ar labām organizatoriskām spējām, varēja saņemt finansējumu projektiem līdz 25 000 eiro apjomā.

Daudzas pašvaldības nodrošina nelielas dotācijas organizāciju un vietējo kopienu projektiem, kas vērsti uz izglītību, kultūru un sporta aktivitātēm. Piemēram, 2021. gadā Jelgavas pašvaldība konkursa kārtībā piešķīra finansējumu organizācijām, kas veicina iedzīvotāju aktivitāti un risina pilsētas attīstības, kultūras un sociālos jautājumus.

Tomēr ir pašvaldības, kas nepiedāvā finansiālo atbalstu pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Pamazām atsevišķu pašvaldību ietvaros tiek attīstīti līdzdalības budžeta veidošanas procesi, kas tiek īstenoti, iesaistot vietējos iedzīvotājus. Lai gan atbalsts no uzņēmējdarbības sektora organizācijām nav sistemātisks, organizācijas saņem zināmu atbalstu no dažādiem biznesa uzņēmumiem.

2021. gadā pilsonisko sabiedrību pārstāvošās organizācijas izmantoja iespēju veidot sadarbību ar valsts dibināto finanšu institūciju ALTUM. Šī institūcija nodrošina aizdevumus, garantijas un ieguldījumus riska kapitāla fondos jomās, kuras valsts noteikusi kā būtiskas un atbalstāmas un kurās nav pieejams pietiekams kredītiestāžu finansējums.

Ārvalstu finansējums ir nozīmīgs pilsoniskās sabiedrības atbalsta avots Latvijā. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas var pieteikties finansējumam no vairākām ES programmām, kas vērstas uz tādu jautājumu risināšanu kā neformālā izglītība, apmācība, jaunatne, sports, kultūra, un lauku attīstība. 2021. gadā Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizācijas varēja pretendēt uz finansējumu no Eiropas Komisijas jaunās programmas “Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības”, kuras kopējais budžets ir 1,6 miljardi eiro, lai atbalstītu pilsoniskās sabiedrības organizācijas Eiropā un veicinātu Eiropas Savienības pamatlīgumos un Pamattiesību hartā noteiktās tiesības vietējā un valsts līmenī.

AIF, kuru administrē sešu biedrību un nodibinājumu konsorcijs, saņem finansējumu no Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentiem pilsoniskās sabiedrības atbalstam, stiprinot tās lomu demokrātijas veicināšanā, iedzīvotāju līdzdalības attīstībā un aktīva pilsoniskuma un cilvēktiesību aizsardzības atbalstam. 2021. gadā fonds izsludināja atklātu konkursu, kas vērsts uz organizāciju kapacitātes palielināšanu. Projektu konkursa kopējais budžets bija 1 600 000 eiro. AIF konkursā saņēma 269 projektu pieteikumus no 65 dažādām pašvaldībām visos Latvijas reģionos.

Gada laikā pilsoniskās sabiedrības organizācijas saņēma arī ievērojamu finansiālu atbalstu no Latvijas sabiedrības ziedojumu veidā. Ziedojumu mērķis bija atbalstīt pandēmijas izraisīto seku novēršanu un sniedza atbalstu profesionāļiem, kuri iesaistīti pandēmijas raisīto problēmu risināšanā. Piemēram, Hospiss LV kampaņas “Galds savējiem” ietvaros piesaistīja 335 710 eiro privātpersonu ziedojumu. Kampaņas mērķis bija nodrošināt bezmaksas ēdināšanu mediķiem pandēmijas laikā. Kampaņa piesaistīja arī ievērojamu brīvprātīgo atbalstu, kuri nodrošināja ēdiena nogādāšanu un izdalīšanu mediķiem. Latvijā joprojām pastāv atsevišķas “pūļa” finansēšanas (*crowd funding*) iniciatīvas, tomēr tās joprojām netiek plaši izmantotas.

Atsevišķas pilsoniskās sabiedrības organizācijas veic saimniecisko darbību, lai uzturētu pakalpojumus sociāli neaizsargātām grupām. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām Latvijā ir iespējas piedalīties valsts un pašvaldību iepirkumos, lai tādejādi nodrošinātu pakalpojumus sabiedrībai. Lielākās pilsoniskās sabiedrības organizācijās ir izveidotas un tiek nodrošinātas caurskatāmas un atklātas finanšu pārvaldības sistēmas, tajās tiek nodarbināti grāmatveži un organizācijas regulāri nodrošina sabiedrībai pieejamus publiskus finanšu ziņojumus un gada pārskatus.

INTEREŠU AIZSTĀVĪBA: 1.8

Lai gan pilsoniskās sabiedrības organizācijas iesaistās intensīvā interešu aizstāvībā, 2021. gadā tām bija mazāk iespēju sniegt jēgpilnu ieguldījumu valdības lēmumu pieņemšanas procesos. Tas likumsakarīgi rezultējies samazinātā vērtējumā šim kritērijam pilsoniskās sabiedrības ilgtspējas kontekstā. Pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvji pauž arvien lielāku neapmierinātību ar valdības organizēto lēmumu pieņemšanu un atvērtības trūkumu attieksmē pret nozīmīgu organizāciju interešu aizstāvības iniciatīvām un sabiedrības līdzdalību politikas veidošanā.

Sabiedrības līdzdalības fonda publicētais ziņojums liecina, ka sabiedrības līdzdalības efektivitāte Latvijā kopumā joprojām ir zema. Saskaņā ar 2020. gada beigās veikto aptauju 80% respondenti norāda, ka ministri, deputāti un Saeima, kā arī citas institūcijas, izstrādājot un pieņemot normatīvo regulējumu, neņem vērā iedzīvotāju intereses. Tajā pašā laikā 17% pilnībā piekrita un 44% respondentu zināmā mērā piekrita, ka biedrības un nodibinājumi var piedāvāt labākus risinājumus būtiskiem politiskās dienaskārtības jautājumiem.

2021. gadā notika ikgadējais Latvijas Republikas Saeimas un biedrību un nodibinājumu forums, kura mērķis ir veidot sadarbību starp Saeimu un pilsonisko sabiedrību. Forums notika attālināti un tajā galvenā uzmanība tika pievērsta valsts un sabiedrības sadarbībai vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā. Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda īstenošanas padome (Memoranda padome) 2021.-2023.gadam noteica jaunas prioritātes - labvēlīgas vides attīstība biedrībām un nodibinājumiem, pilsoniskās sabiedrības finansiālā stabilitāte un sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesos.

2021. gadā Latvijas Republikas Saeimā notika intensīvs darbs pie Interešu pārstāvības atklātības likuma izstrādes. Likuma izstrādāšana un pieņemšana nodrošinās iedzīvotājiem un citām interešu grupām iespēju uzraudzīt interešu aizstāvību īstenojošo organizāciju darbību un citas lobēšanas iniciatīvas. Organizācijas, tostarp sabiedrība par atklātību "Delna", LPA un Sabiedriskās politikas centrs Providus iestājās par šo likumu un strādāja ciešā sadarbībā ar Saeimas komisiju, lai veicinātu šī likuma izstrādes pabeigšanu.

Sabiedrības līdzdalības platforma "Mana Balss" turpina radīt, attīstīt un uzturēt digitālās demokrātijas rīkus Latvijā, lai uzlabotu sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesos. Iedzīvotāju iniciatīvas, kas iegūst vairāk kā 10 000 elektronisko parakstu platformā www.manabalss.lv, tiek nodotas izskatīšanai Latvijas Republikas Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai, kas nosaka, vai iniciatīva novirzāma izskatīšanai un darbam noteiktā Saeimas komisijā.

2021. gadā Latvijas Republikas Saeima skatīja 12 pilsoņu iniciētas nacionālā līmeņa likumdošanas iniciatīvas. Savukārt pašvaldību līmenī tika īstenotas divas iedzīvotāju iniciatīvas. "Mana Balss" arī atvieglo iedzīvotāju iesaistīšanos Saeimas un valdības darbā, sniedzot ierosinājumus esošiem normatīviem aktiem un nodrošinot iespēju sniegt savu viedokli par normatīvajiem aktiem platformā www.opensaeima.lv. "Mana Balss" platformā 2021. gadā tika reģistrētas 30 420 balsis (2020. gadā – 11 940) par 113 normatīvajiem aktiem. Šī gada laikā "Mana Balss" kopienā tika reģistrēti vairāk nekā 10 400 jaunu lietotāju gadā, salīdzinājumam 2020. gadā tika reģistrēti 1418 lietotāji.

Valsts kanceleja, lai modernizētu Ministru kabineta lēmumu pieņemšanas procesu, 2021. gadā atklāja Tiesības aktu projektu portālu (TAP). Portāla mērķis ir veicināt efektīvu un caurskatāmu normatīvo aktu izstrādi, saskaņošanu, apstiprināšanu un likumdošanas uzraudzību, kā arī uzlabot vidi sabiedrības līdzdalībai normatīvo aktu tapšanas procesā, tādējādi ieviešot atvērtās pārvaldības principus un vērtības, kā arī uzlabojot regulējuma kvalitāti un atbilstības nodrošināšanu sabiedrības interesēm.

Lai gan pilsoniskās sabiedrības organizācijas pozitīvi vērtē šo attīstību, tās pauž arī bažas, ka atsevišķas iedzīvotāju grupas var saskarties ar izaicinājumiem, iestājoties par savu viedokli, jo tām trūkst izpratnes par valsts politikas

procesu, kā arī prasmes izmantot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nav pietiekami attīstītas, lai spētu dalīties savos viedokļos. Organizācijas uzskata, ka sistēmas lietotājiem ir nepieciešama papildu apmācība.

Projekta “Sabiedrības iesaistīšana un efektīva līdzdalība” ietvaros pilsoniskās sabiedrības organizācijas, valsts pārvaldes darbinieki un citas ieinteresētās puses novērtēja sabiedrības līdzdalības procesus vietējā un valsts līmenī. Procesa ietvaros tika uzklusīta valsts pārvaldes darbinieku pieredze, organizējot sabiedrības līdzdalību. Novērtēšanas procesa rezultātā tika sagatavotas vadlīnijas, kas ietver ieteikumus pilsoņu līdzdalības veicināšanai rīcībpolitikas izstrādes procesos.

Sadarbība starp valsts institūcijām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām krīžu pārvarēšanā bieži vien ir nepietiekama. Piemēram, ministrijas izstrādāja Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plānu (Plāns), neiesaistot pilsonisko sabiedrību un tās organizācijas. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas reaģēja, veidojot koalīciju, lai pieprasītu pilsoniskās sabiedrības organizāciju iekļaušanu plāna izstrādes procesā. Pateicoties interešu aizstāvības pasākumiem, plānā ir īpaša programma, kas vērsta uz atbalstu pilsoniskajai sabiedrībai, kā arī vairāki starppozaru principi saistībā ar pilsoniskās sabiedrības atbalstu, izmantojot dažādas programmas.

Pavisam 44 Latvijas biedrības un nodibinājumi pievienojās 250 starptautiskām interešu aizstāvības organizācijām, kas veiksmīgi pārliecināja Eiropas Parlamentu palielināt programmas “Pilsoņi, vienlīdzība, tiesības un vērtības” (*Citizens, Equity, Rights and Values*) budžetu no 643 miljoniem eiro uz 1,6 miljardiem eiro. Turklāt, pateicoties Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizāciju uzstājībai, Ārlietu ministrija veica izmaiņas nacionālajā pozīcijā par Eiropas Komisijas darba programmu, kurā uzsvēta nepieciešamība izveidot mehānismu pilsoniskās sabiedrības organizāciju finansēšanai ES dalībvalstīs.

Dažādu grupu pārstāvji veido biedrības un nodibinājumus, lai aizstāvētu savas intereses. Piemēram, vīrusa Covid-19 krīzes laikā, izveidojās tādas organizācijas kā Pašnodarbināto mūziķu biedrība un Privāto producentu padome.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas veidoja vairākas efektīvas sociālo mediju kampaņas par sabiedrībai svarīgām tēmām. Piemēram, 8. martā Centrs MARTA uzsāka kampaņu, pieprasot Latvijai ratificēt Stambulas Konvenciju (Konvenciju), kas paredz vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē ierobežošanu un novēršanu. Kampaņas ietvaros Centrs MARTA izstrādāja īpašu pastkarte, ko cilvēki varēja nosūtīt Saeimas deputātiem, lai lūgtu ratificēt konvenciju. Kampaņas ietvaros pastkarte tika lejupielādēta vairāk nekā 600 reizi. Turklāt, pateicoties nepārtrauktiem organizācijas centieniem, Latvijas Republikas Satversmes Tiesa lēma, ka Stambulas Konvencija, kas paredz pasākumu ieviešanu sieviešu pasargāšanai no vardarbības, ir saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmi. Gatavojot tiesas lēmumu, tika konsultētas un uzklusītas Centra MARTA speciālistes.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas veido sabiedrības izpratni par ilgtspējīgu attīstību. Piemēram, 2021. gadā, biedrība “Zaļā Brīvība” uzsāka kampaņu “Atmasko T-kreklus!”, lai izgaismotu apģērba ražošanas ietekmi uz vidi un meklētu risinājumus aprites ekonomikas veicināšanai. Kampaņas mērķis bija palielināt izpratni un veidot jauniešu ieradumus, kas pozitīvi ietekmē ilgtspējīgu attīstību.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas kopumā veiksmīgi sadarbojas ar pašvaldībām. Piemēram, 2021. gada sākumā Kurzemes Plānošanas reģions aicināja iedzīvotājus un interesentu grupas uz diskusijām par Kurzemes plānošanas reģiona Attīstības programmu 2021.-2027.gadam. Kurzemes NVO centrs aicināja uz sabiedrisko apspriešanu un iestājās par resursu piešķiršanu aktīvas sabiedrības līdzdalības veicināšanai.

2021. gadā LPA sagatavoja vairāk kā 80 rakstiskus atzinumus normatīvo aktu izstrādes procesos, kā arī ar viedokli piedalījās vairāk nekā 460 sanāksmēs, kur puda savu nostāju par pilsoniskās sabiedrības nozīmi un vajadzībām rīcības politiku izstrādē.

PAKALPOJUMU NODROŠINĀJUMS: 2.4

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas sniedz pakalpojumus dažādās nozarēs, tostarp sociālā, izglītības, ekonomikas attīstības, vides aizsardzības, kā arī labas pārvaldības jomās. Vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā organizācijas uzsāka brīvprātīgo akcijas, lai atbalstītu cilvēkus, kuriem tā visvairāk nepieciešama pandēmijai ielgstot. Piemēram, pilsoniskās

sabiedrības organizācijas nodrošināja pārtiku, rīkoja izglītojošas kampaņas, lai pārliecinātu cilvēkus vakcinēties, un izstrādāja elektroniskās brīvprātīgo vadības sistēmas. Centrs MARTA sniedz pakalpojumus, lai atbalstītu vardarbībā cietušos upurus un novērstu vardarbību ģimenēm.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas nodrošina pakalpojumus arī sarežģītās un mazāk zināmās jomās, kurās rezultāti var nebūt redzami gadu desmitiem. Piemēram, Latvijas Cilvēktiesību centrs uzsācis iniciatīvu pilsoniskās sabiedrības kapacitātes stiprināšanai, lai atpazītu neiecietību un diskrimināciju un efektīvi reaģētu sniedzot atbilstošu palīdzību diskriminācijas un naida runas upuriem.

OPEN radošais centrs 13 vietās visā Latvijas teritorijā nodrošina telpas, kur jauniešiem vecumā no 13 gadiem pavadīt savu brīvo laiku. 2021. gadā šos pakalpojumus izmantoja aptuveni 300 jauniešu, kas norāda uz būtisku vajadzību pēc šāda pakalpojuma, jo īpaši jauniešu vidū, kuriem ģimenes saskaras ar dažām grūtībām. Visas centru izmaksas tiek segtas no ziedojumiem, savukārt atsevišķās teritorijās atbalstu sniedz pašvaldības.

Vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā Latvijas Muzeju biedrība izstrādāja instrumentus, lai veicinātu iedzīvotājiem muzeju pieejamību. Ir izveidots 175 Latvijas muzeju katalogs un programma, kuras ietvaros nodrošina kultūras aktivitātes skolas vecuma bērniem. Programmu finansē valsts.

Pilsoniskās sabiedrības organizāciju pakalpojumi tiek veidoti, balstoties un organizāciju biedru un klientu vajadzībām vietējā kopienā vai nacionālā mērogā. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas veic vajadzību noteikšanu un pielāgo savus darbības plānus, lai vislabāk reaģētu uz mērķauditorijas vajadzībām. Piemēram, 2021. gadā Latvijas skautu un gaidu centrālā organizācija izveidoja jaunus pakalpojumus, lai mazinātu jauniešu sociālo izolāciju. Organizācija sniedza iespējas jauniešiem kopā pavadīt laiku tiešsaistē, vienlaikus apgūstot zināšanas par pilsonisko līdzdalību un komandas darbu.

Vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā pilsoniskās sabiedrības organizācijas parādīja savu atsaucību, atbildot uz vietējo kopienu vajadzībām, izstrādājot jaunas aktivitātes un radot inovatīvus risinājumus, kas ļāva organizēt pasākumus, vienlaikus ievērojot ieviestos epidemioloģiskos ierobežojumus. Piemēram, biedrība “Nometne Mellene” pandēmijas laikā sāka organizēt pastaigu ekskursijas bērniem pa mežu.

Pārsvārā pilsoniskās sabiedrības organizācijas sniedz savus pakalpojumus neatkarīgi no ģeogrāfiskās vietas, kā arī lielākā daļa organizāciju nodrošina pakalpojumus bez ierobežojuma izņēmumiem. Tajā pašā laikā ir dažas ideoloģiski vadītas organizācijas, kas nesniedz pakalpojumus grupām, kurām ir citādas vērtības. Ja pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir fondu finansēti projekti, vairumā gadījumu tās sniedz pakalpojumus iedzīvotājiem bez maksas.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas iekasē dalības maksu par citiem pakalpojumiem, kas veido to saimniecisko darbību. Lai gan valdība atzīst organizāciju sniegto pakalpojumu nozīmīgumu, tā bieži vien nesniedz pietiekamu finansiālu atbalstu pakalpojumu nodrošināšanai. Piemēram, valdība tikai daļēji subsidē latviešu skolas, kas darbojas ārpus Latvijas, kuras nodrošina tādas diasporas organizācijas kā Eiropas Latviešu apvienība.

INFRASTRUKTŪRA: 2.3

Pēdējo 12 gadu laikā piecu reģionālo NVO atbalsta centru tīkls nodrošināja būtisku atbalstu pilsoniskās sabiedrības organizācijām reģionā, sniedzot tām finansiālu atbalstu valdības finansētas programmas ietvaros. 2021. gadā pirmo reizi vairāk nekā desmitgadē, valdība lēma pārtraukt finansiālo atbalstu demokrātijas attīstībai reģionos, tādējādi samazinot vērtējumu šajā dimensijā.

LPA biedrībām un nodibinājumiem nodrošina aptuveni 400 konsultācijas gadā par tādām tēmām kā organizācijas reģistrācija, darbība, finanses, interešu aizstāvība un cilvēkresursu vadība. Speciālisti atzīst, ka joprojām ir vajadzība

izstrādāt praktiskākus atbalsta veidus pilsoniskās sabiedrības attīstībai, piemēram, pilsoniskās sabiedrības inkubatorus, kas sniedz atbalstu vietējiem kopienas un topošajiem pilsoniskās sabiedrības aktīvistiem.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir pieejams finansējums no vairākiem vietējiem Kopienas fondiem, kas koncentrējas uz reģionālām labdarības iniciatīvām. Viduslatgales pārnovadu fonds ir viens no aktīvākajiem kopienu fondiem Latvijā.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas regulāri veido jaunas koalīcijas un sadarbības tīklus dažādās jomās. 2021. gadā astoņas organizācijas, kas darbojas HIV/AIDS jomā, uzsāka sadarbības tīkla veidošanu, izstrādājot un parakstot sadarbības memorandu, kurā izklāstīti kopējie mērķi.

2021. gadā Dienvidlatgales NVO centrs atjaunoja Latgales reģiona pilsoniskās sabiedrības organizāciju sadarbības tīklu, organizējot apmācības organizāciju vadītājiem, kā arī atjaunot sadarbību saskaņā ar memorandu, kas parakstīts starp organizācijām un Latgales reģiona pašvaldībām. Organizācija izstrādāja arī stratēģiju nākamajiem darbības gadiem.

Pilsoniskās sabiedrības sektorā ir pieejamas apmācības, kuras nodrošina gan citas labdarības organizācijas, gan biznesa organizācijas par dažādām tēmām, tostarp stratēģiskā organizāciju vadība, cilvēkresursu vadība, finanšu vadība un grāmatvedība. Dažādu fondu atbalstītie projekti nereti ietver obligātus organizāciju kapacitātes stiprināšanas pasākumus. Pilsoniskās sabiedrības organizāciju vadītāji bieži aicināti piedalīties konsultāciju firmu rīkotajās konferencēs par dažādām vadības tēmām.

Pieaug starpnozaru sadarbība starp pilsoniskās sabiedrības organizācijām un privāto sektoru. Piemēram, Latvijas Sociālā uzņēmējdarbības asociācija sadarbojas ar *Luminor* banku. Sadarbības ietvaros tika izsludināta konkurss sociālajiem uzņēmumiem. Uzvarētājs saņēma 2000 eiro savas sociālās uzņēmējdarbības ideju atbalstam.

Latvijas muzeju biedrība sadarbībā ar *Mobilily* izstrādāja risinājumus muzeju elektronisko biļešu iegādei 54 Latvijas muzejos. Tiek veidota arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju un uzņēmumu sadarbība, lai tiešā veidā atbalstītu tos, kuriem visvairāk nepieciešama palīdzība pandēmijas laikā, piemēram, radītas sadarbības iniciatīvas, lai atbalstītu medicīnas darbiniekus, kā arī izveidotu atbalsta mehānismus vietējiem iedzīvotājiem kopienās.

2021. gada janvārī LPA un Valsts kanceleja uzsāka Sadarbības domnīcas projektu. Projekts apvieno dažādas ieinteresētās puses, tostarp organizāciju, valdības un uzņēmumu pārstāvjus, kā arī iesaista citu jomu profesionāļus ar mērķi rast risinājumus konkrētiem jautājumiem sabiedrības līdzdalībā – labas pārvaldības, līdzdalības un pilsoniskās sabiedrības ilgtspējīga finansējuma jomās.

PAKALPOJUMU NODROŠINĀJUMS LATVIJĀ

PUBLISKAIS TĒLS: 2.7

2021. gadā pilsoniskās sabiedrības sektora publiskais tēls ir mēreni uzlabojies. Tas noticis tāpēc, ka pilsoniskās sabiedrības organizāciju sektors tika atzīts par vienu no galvenajiem spēlētājiem, reaģējot uz pandēmiju un tās seku novēršanas jomā. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas un to darbība tiek samērā plaši atspoguļota plašsaziņas līdzekļos. 2021. gadā katru dienu ziņu programmās tika atspoguļotas biedrību un nodibinājumu iniciatīvas, kas saistītas ar pandēmiju un tās seku novēršanu.

Ievērojams piemērs pilsoniskās sabiedrības organizāciju un mediju sadarbībai ir televīzijas raidījums par vidi "Zaļgalvis". Šo raidījumu veido kultūras un patstāvīgas domas interneta žurnāls, kas informē par kultūras notikumiem Latvijā un pasaulē Satori, Vides Filmu Studija un Latvijas Televīzija. Četrpadsmit minūšu garās sērijās ietverti stāsti, kas skaidro iedzīvotājiem, kā dzīvot videi draudzīgā veidā.

Sabiedrība kopumā pozitīvi vērtē un uztver organizāciju darbību. Īpaši tas attiecas uz sabiedriskā labuma organizācijām, kas rīko kampaņas, lai piesaistītu finansējumu sociāli neaizsargātām grupām vai dzīvniekiem.

– tikai 32 % Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka lielākajai daļai cilvēku var uzticēties. Šis savstarpējās uzticēšanās trūkums ierobežo pilsoņu līdzdalību biedrībās un nodibinājumos.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijām Latvijā ir pozitīvāks publiskais tēls nekā politiskajām partijām. Latvijas Universitātes veiktais pētījums par situāciju vīrusa Covid-19 pandēmijas laikā atklāja, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijas uzskata, ka politiķi izmanto nevalstiskās organizācijas, lai padarītu leģitīmus savus politiskos lēmumus.

2021. gadā vairāki pilsoniskās sabiedrības pārstāvji saņēma valsts augstāko apbalvojumu Triju zvaigžņu ordeni. Tādējādi valsts atzīst un novērtē pilsoniskās sabiedrības ieguldījumu Latvijas sabiedrībā.

Uzņēmējdarbības sektors biedrības un nodibinājumus uzskata par partneriem, par ko liecina korporatīvās sociālās atbildības programmas, kas nereti ietver sadarbību ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Uzņēmumi veicina savu darbinieku brīvprātīgo darbu organizācijās. Biedrības un nodibinājumi izmanto sociālos medijus, lai reklamētu savu darbību un izplatītu informāciju par savu darbu. Nevalstiskās organizācijas veido gan atvērtas, gan slēgtas tematiskās grupas un dalās informācijā par pasākumiem, kampaņām un citām aktivitātēm. Lielākajai daļai nevalstisko organizāciju joprojām trūkst finanšu pārskatāmības, par ko liecina iesniegto un publicēto gada pārskatu zemais apjoms.

Iniciatīvas “Atklātība un atbildība pilsoniskās sabiedrības sektorā” ietvaros tika veicināta sektora atvērtība, nodrošinot nevalstiskajām organizācijām skaidras vadlīnijas par to, kāda informācija tām jāsniedz Valsts ieņēmumu dienestam un kādu informāciju nepieciešams iekļaut gada pārskata ziņojumā. LPA un Valsts kanceleja kopīgi īsteno projektu “Sabiedrības līdzdalība – atslēga demokrātijas nākotnei”. 2021. gadā projekta ietvaros tika izstrādāts un publicēta dokuments, lai veicinātu sektora atklātību un atbildību un tajā noteikti pieci labas pārvaldības principi ilgtspējīgām pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

Būtiski: Viedokļi, kas atspoguļoti šajā ziņojumā, ir NVO ekspertu viedokļi, kuri piedalījies ekspertu diskusijā un citu pētnieku viedokļi, kas iesaistījušies indeksa izstrādē, un neatspoguļo USAID vai FHI 360 skatījumu.